

ORTAK BİR DEĞER OLARAK SU VE SU ETİĞİ

Yrd.Doç.Dr. Elif ÇOLAKOĞLU
Atatürk Üniversitesi
İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
elifcolakoglu@yahoo.com

ÖZET

Yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan su, ekolojik, biyolojik, sosyolojik, kültürel ve daha birçok yönden büyük bir öneme sahiptir. Su, insanların, bitkilerin ve hayvanların tümünün yaşamlarını sürdürebilmelerinde mutlak suretle gereksinim duydukları kimyasal bir madde olmanın yanı sıra, yaşam destek sistemlerinde, ekonomik gelişmede, toplumların gönencinde ve kültürel değerlerde bütünlüyci bir rol oynamaktadır.

Canlı ve cansız varlıklar için bu denli önemli bir bileşen olan suya etik bir değer olarak yaklaşmak, bu yazının temel konusunu oluşturmaktadır. Burada temel gaye, bu kabulün bugün için artık kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu açıkça ortaya koyabilmektir. Çünkü suya ilişkin sorunların üstesinden gelinilmesi isteniyorsa, bu yönde bir etiğin yaratılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Su, Su Etiği, Ortak Değer, İçkin Değer, Sürdürülebilirlik.

WATER AS A COMMON VALUE AND WATER ETHIC

ABSTRACT

Being an indispensable part of life, water has great ecological, biological, sociological and cultural importance in addition to its importance in other areas. Besides being a chemical substance that is definitely required by human beings, plants and all animals to sustain their lives, water plays a complementary role in life support systems, economic development, social prosperity and cultural values.

Approaching water, which is so important for both animate and inanimate beings, as an ethical value, comprises the basic subject of this article. The main aim here is to clearly show that this recognition is an inevitable necessity for today's life. In order to overcome the problems related to water, a water ethic needs to be established.

Keywords: Water, Water Ethic, Common Value, Inherent Value, Sustainability.

1. GİRİŞ

Bugün yeryüzünde suya erişemeyen ve yeterli hijyen koşullarından yoksun insanların sayısı milyarları ifade etmektedir. Dünyada 1.2 milyardan fazla insan, suya yeterince erişemezken; 2.4 milyardan daha fazlası ise, yeterli hijyen koşullarına erişimden yoksun olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca bu insanlar nitelik olarak güvenli bir su miktarına erişimden yoksun olduklarından, her yıl su ile ilişkili hastalıklardan çok sayıda insan ölmektedir. Bu durum, daha çok çocukları ve yaşlıları etkilemektedir (Klawitter; Qazzaz, 2005: 253). Şayet mevcut eğilimler devam edecek olursa, 2025'e kadar dünya nüfusunun üçte ikisinin ciddi su kıtlığıyla ya da su yokluğuyla karşılaşılacağı düşünülmektedir (Scanlon; Cassar; Nemes, 2004: 1). Bunun temelinde, tatlı su kaynakları kıtlığının yanı sıra, hızlı nüfus artışının ve beraberinde suya yönelik talebin artmasının, su kaynaklarının kirletilmesinin, ekolojik tahribata uğramasının, suyun kötü yönetilmesinin ve israfının payının büyük olduğu söylenebilir.

Bu bakımdan sınırlı olan tatlı su kaynaklarının korunması, gelecekte içme ve kullanma suyu temini bakımından çok önemlidir. Su kaynaklı sorunların üstesinden gelmek isteniyorsa, öncelikle suya karşı ekolojik açıdan rasyonel bir duruş geliştirmek ve suyun üstün ve içkin bir değere sahip olduğunu kabullenmek gerekmektedir. Çünkü su, insanların olduğu kadar, diğer canlıların yaşamında ve gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Su, sadece yaşamı sürdürmek için gerekli değil, aynı zamanda yaşam destek sisteminde, ekonomik gelişimde, topluluk refahında ve kültürel değerlerde bütüncü bir rol oynaması bakımından çok değerli bir kaynaktır.

Bugün suyun kapitalizmle birlikte toplumsal anlamından oldukça farklı bir anlam kazandığı görülmekte ve su, sadece ekonomik bir mal olarak kabul edilmektedir. Oysa serbest piyasa kurallarına göre fiyatlandırılan ve buna bağlı olarak, yaşamsal önemi göz ardı edilen suyun, kullanım değerinin ötesinde değişim değeri bağlamında da ele alınması gerekmektedir. Çünkü ortak bir değer olmanın yanı sıra, kullanıma yönelik haklardan biri olması dolayısıyla, suya sahip olunması mümkün değildir. Kullanım sırasında sadece kullanım değeri olarak var olmaktadır ve değişim değeri ortadan kalkmaktadır.

İnsanın kendisi dışında kalan tüm çevresel kaynaklara karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bu doğrultuda suyun ve su kaynaklarının nasıl kullanılacağına ve dağıtılacağına yönelik alınacak her bir karar, yapılan seçimden dolayı, diğer canlı ve cansız varlıklar için etik değeri öne çıkarabilmekte ve suyu, etik olarak konumlandırmaktadır. Bu konumlandırma olmadığı takdirde, söz konusu kaynakların korunması ve hatta tüm canlı ve cansız varlıkların su haklarının korunması olası görülmemektedir. Suya ilişkin sorunların üstesinden gelme çabaları çerçevesinde su etiğinin önemini vurgulamak, çalışmada hedeflenen temel amaçtır. Su etiği konusunda araştırma yaparak, değişik kaynaklardan veri toplamak ve elde edilen verileri doğru olarak analiz edebilmek amacıyla çalışmada araştırma yöntemi olarak, tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma konusu için elde edilecek kuramsal

bulgulara ve araştırma bulgularına dayalı bilgiler, bu çerçevede, belgesel tarama (kütüphane araştırması) veri tekniği ile genel ağ (internet) ortamından elde edilmiştir.

2. SUYA ORTAK YA DA ETİK BİR DEĞER OLARAK YAKLAŞMAK

Yeryüzünde var olduğundan bu yana insan, çevresini kendi istekleri, çıkarları ve faaliyetleri doğrultusunda şekillendirmekte ve değiştirmektedir. Çevreye dışarıdan yapılan bu müdahaleler, su çevrimi gibi doğadaki çevrimlerin işleyişinin olumsuz yönde etkilenmesine ve çevreyi de ilgilendiren çok sayıda sorunun doğmasına yol açmaktadır. Kuşkusuz bunun temelinde, insanın çevreyi algılamasında kendisini merkez olarak kabul etmesi ve ekonomik çıkarları için giriştiği üretim ve tüketim faaliyetleri bulunmaktadır.

Bu algının bir sonucu da, en önemli yaşam kaynağı olan suyun ve su kaynaklarının kirletilmesi ve yok edilmesidir. Su çevrimleri ile yeryüzüne gelen su, nüfus artışı, su kaynaklarının kirletilmesi ve kötü yönetimiyle birlikte, artık gereksinimlere yanıt verememekte ve dünyanın birçok bölgesinde insanların yeterli ve emniyetli sudan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bu ise, insan ve ekosistem sağlığına karşı ciddi tehditler yaratabilmektedir.

Hak talebi olmayan, fakat var olmak için hakka gereksinimi olan doğadaki bütün canlı ve cansız varlıkların haklarının etik bir varsayım temelinde anlatılmasının ve tanınmasının gerekliliği bugün için açıktır (Ertan, 1997: 55). Amerikan mahkemelerinde ağaçların haklarının savunulduğu Stone'un raporu, bu bakımdan doğa hakları düşüncesine büyük katkı sağlamaktadır. Raporda, ağaçların ve ormanların yanı sıra nehirlere, denizlere, okyanuslara ve çevrede "doğal" olarak kabul edilen tüm canlı ve cansız varlıklara açıkça bazı yasal hakların savunulması gerektiğinin altı çizilmektedir (Stone, 1972: 450–501).

Stone'a göre bu varlıklara özne statüsünün tanınması, insanlık tarihinin gelişim çizgisinin mantıksal bir sonucudur (Ekşigil, 1994–1995: 106–110). Dolayısıyla Stone'un 1970'li yıllarda savunduğu bu görüşler, bugün içinde bulunulan çevresel kriz ortamında daha kolaylıkla savunulabilmekte ve haklar konusunda cansız varlıkları da ilgi alanına sokacak genişlikte düşünmeye doğru geliştirmeyi olanaklı kılmaktadır. Bu çevresel kriz, doğaya insan merkezli bir bakışın sonucudur. Haklar dizgesi, doğaya insanmerkezli bakışın değiştiği ya da canlımerkezli bakışa erişilmesi aşamasında ilerlendiği sürece, doğal kaynaklara ve dolayısıyla cansız varlıklara yeni haklar verilmesi noktasında gelişmesini sürdürebilecektir. İnsanmerkezli bakış değişmediği sürece, insanla birlikte doğadaki canlı ve cansız tüm varlıklara yönelik tahribatlar devam edecek ve bu süreç, canlıların yaşam olanaklarını da ortadan kaldıran bir sona doğru ilerleyişi sürdürebilecektir (Ertan, 1997: 55–57).

3. SU, CANLI MIDİR?

Suyun cansız bir varlık olduğu, genel kabul gören bir yaklaşımdır. Ancak aksini iddia eden bazı görüşler de bulunmaktadır. Bugün Afrika’da Animizm’e inananlar, suyun ruhu ve hafızası olan ve yaşayan bir nesne olduğunu, beden değiştiren ruhun uğrak yerlerden birinin de su olabileceğini kabul etmektedirler (Demircan, 2007: 41). Eski Yunan düşüncesinde Thales başta olmak üzere Miletos’lu filozoflar da, özdeksel (maddi) varlığı canlı saymışlardır. “Varlığın temel doğası nedir?” sorusundan yola çıkan Thales, var olan her şeyin ilk ilkesi ve temel doğasının su olduğunu ve sudan geldiğini öne sürmüştür (Denkel, 1998: 12-15; Bowler, 2001: 52).

Bugün M. Emoto’nun su kristallerini fotoğraflama deneyleri de, söz konusu iddiayı kanıtlamayı amaçlamaktadır. Emoto, dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı çevresel koşullar altında bulunan sulardan oluşturulan buz kristallerinin fotoğraflarını çekerek 10.000 fotoğrafı içeren bilimsel bir çalışma yapmıştır. Ona göre, su canlıdır ve her duygu ve düşünceye tepki veren bir maddedir. Çalışmasında somut kanıtlarla insanın titreşimsel enerjisinin, düşüncesinin, kelimelerin, düşünce ve müziğin, hatta son yaptığı çalışmalarda suya oynatılan filmlerin suyun moleküler yapısını etkilediğini kanıtlamaktadır (Doğal Hayat, 15.06.2007).

Sudaki dalgalanma değişimlerinin ölçümüyle ilgili araştırmaları içeren bu çalışmada, dağlardaki doğal kaynaklardan alınan suların olağanüstü güzellikte ve altı köşeli geometrik formda kristaller oluşturduğu gözlemlenirken, sanayi ve çevre kirliliği olan endüstriyel bölgelerden ve akıntı halinde olmayan baraj ve borulardan alınan suların şekilsiz ve hastalıklı formda kristaller oluştuğu izlenmektedir. Bir başka deneyde, su kristallerine farklı müzikler dinletildiğinde, kristal yapılarının değiştiği ortaya konmaktadır. Örneğin suya dinletilen müzik klasik müzikse, suda mükemmel ve altı köşeli kristaller oluşurken; heavy-metal gibi gürültülü müzikler dinletildiğinde şekilsiz ve bozuk yapıda kristaller oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu gibi sonuçlardan yola çıkan Emoto suyun, basitçe H₂O olarak algılanmaması gerektiğinin altını çizer. Ona göre su, bir canlıdır ve bireylerin suya karşı daha saygılı davranmaları gerekmektedir (Emoto, 2005).

İster canlı, ister cansız bir varlık olarak kabullenilsin, suyun etik bir değer olarak kabulü, bugün için artık kaçınılmaz bir gerekliliktir. Suyu ilişkin sorunların çözülmesi isteniyorsa, bu yönde bir etğin yaratılmasına ihtiyaç vardır. Söz konusu sorunların kaynağında, temel olarak suyun ve su kaynaklarının araçsal bir değer olarak görülmesi (Des Jardins, 2006: 260–262; Rolston III, 1992: 144; Sterling, 1992: 229–230; Emmenegger, Tschentscher, 1994: 571) ve bunun ön plana çıkarılması yatmaktadır. Suyun araçsal değeri demek, değerini kendisinde değil, o suyun sağlayabileceği yararda olduğunu ifade etmek anlamına gelmektedir. Göz ardı edilen, suyun içkin değeridir. Yani, suyun kendi içinde bir değeri vardır ve sadece kullanımı bakımından değerlendirilmemelidir. Su, ahlaki, ruhsal, simgesel, estetik ya da kültürel yönlerden de önemlidir. Su, ortak ve içkin bir değere sahiptir. Sadece yaşamı sürdürmek için zorunlu değil, aynı zamanda yaşam destek sistemlerinde,

ekonomik gelişmede, toplumların gönencinde ve kültürel değerlerde su, başrol oynamaktadır.

4. SU ETİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ

Su etiği, etik alanında suyun özne yapılabildiği ve özneleştirildiği oranda (Örs, 1997: 368) suya etik bir değer yüklemektedir. Kapsamlı bir su etiğinin amacı, suya ilişkin ahlaki yükümlülüklerin sınırlarını yeniden belirleyerek (Toprak Karaman, 1998: 5), bu anlamda yol gösterici ilkeleri ortaya koyabilmektir. Ayrıca, suyun ve su kaynaklarının korunması ve sorumlu bir biçimde kullanımına yönelik bilincin artırılması için su etiğini teşvik etmek gereklidir.

Suya etik bir değer olarak bakabilmek demek, çevremerkezci bir bakış açısıyla suyun insanlar ve diğer tüm canlılar için olduğu kadar, cansız varlıklar için de değerini tanımlayabilmektir. İnsanın kendi dışında kalan çevresel tüm kaynaklara karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bu bağlamda suyun ve su kaynaklarının nasıl kullanılacağına ilişkin alınacak her bir karar, yapılan seçimden dolayı diğer canlı ve cansız varlıklar için de etik değerini öne çıkarmakta ve onlara etik olarak bir konum sağlamaktadır. Aksi durumda, bu kaynakların korunması, hatta su hakkının korunması olası görülmemektedir. Ayrıca suya çevre etiğiyle yaklaşılması, konuya ilişkin kuralların neler olduğunu ortaya koymak, kullanıcıların kimlere ve nelere karşı sorumlulukları bulunduğunu açıklamak ve bu sorumlulukların neden haklı olduğunu göstermek anlamına da gelmektedir.

Suya etik bir değer olarak bakıldığında, suyu yaşamın temel unsurlarından biri olarak ele almak ve dolayısıyla, bireylerin, etik olarak suya ve su hakkına sahip olduğunu kabul etmek gerekecektir. Herkes için su etiğinin tanımlanması, toplumların ve ekosistemlerin sağlığı ve gönenci için gereklidir. Su etiği, bireyler ve bireyler ile ekosistem arasında ilişkileri belirleyerek, toplum değerlerini yansıtmakta ve şekillendirmektedir.

Su etiği, ekolojik krizler ve bireysel etikler ile ekonomik hedefleri uyumlulaştıran, bütünüyle yeni bir ekonomik gelişme yaklaşımını gerektiren sürdürülebilir kurallar düzeninin parçasıdır (Beekman, 2002: 187). Böyle bir etikle yaşamak, yapılabildiği ölçüde daha dengeli ve sürdürülebilir kullanmak ve sahip olunanı paylaşmak anlamına gelmektedir. Böyle bir etiğin esası, temel olarak su ekosistemlerini korumaktır. Bu hedef, bütünüyle faydacılıktan uzak tümleşik bir yaklaşımı (Beekman, 2002: 187) gerektirmektedir.

Her ne kadar üzerinde tartışılan bir kavram olsa da sürdürülebilirlik, kaynak etkinliğini, günümüz ve gelecek kuşaklar arasında dağıtım eşitliğini, ekosistemin korunmasını ve planlamaya ve yönetime halkın katılımını benimseyen bir etiği içermektedir ve bu temel ilkeler, suyun planlamasında, yönetiminde ve buna yönelik kararların alınmasında rehberlik edecektir. Alınacak her bir karar, belirli sosyal ve kültürel bağlamlarda ortaya çıkmaktadır ve bu nedenle, öznel ve değer yüklüdür. Bu değerler, bireysel ve sosyal davranışları etkilemekte ve ahlaklı ve adaletli olma kavramlarını belirlemeye yardım etmektedir. Dolayısıyla etik, su kullanımı

kararlarını etkileyebilmekte, üretime rehberlik edebilmekte ve sosyal kurumlardan doğan politikayı ve hukuku açıklayabilmektedir (Beveridge, 2006: 26). Su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde idare edilmesi isteniyorsa, niteliğinin ve niceliğinin korunması gerekir. Ekolojik bir topluma işaret eden bir kavram olan sürdürülebilirlik, yaşayan, canlı sistemlerin bir sağlıklılık ölçütüdür. Bu sistemlerin kendilerini yenileyebilme, çoğaltma ve yaşamlarını sürdürebilme becerisidir (Şahin, Özdemir, 2003: 10–11).

5. SONUÇ

Gezeğin temel yaşam destek sistemlerinin temel parçası olan su, yaşamın sürdürülmesini sağlayan temel bileşenlerdendir. Suyun yeterli kalitede ve miktarda elde edilebilirliği yönünden sürdürülebilirlik, bu bakımdan büyük öneme sahiptir. Ayrıca bugün bir su etiğine gereksinim duyulduğu açıktır. Dolayısıyla tüm canlı ve cansız yaşamında vazgeçilmez bir varlık olan suya çevre etiğiyle yaklaşılması, sürdürülebilir bir bakış açısını, yani suya ilişkin kuralların neler olduğunun ortaya konulmasını, kullanıcıların kimlere ve nelere karşı sorumluluklarının bulunduğu açıklandığını ve bu sorumlulukların niçin haklı olduğunun gösterilmesini gerektirmektedir.

Sürdürülebilirlik, tam da su etiğinin gereksinme duyduğu tümleşik bir yaklaşımı ve bütünlük bir bakış açısını ortaya koyacaktır. Su kaynaklarının sürdürülebilirliği, bugünün bireylerinin su gereksinmelerinin gelecek kuşakların da kendi su gereksinmelerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayabilme fırsatını sunmasının yanı sıra, su kaynakları üzerinde kabul edilebilir sınır değerlerin aşılmamasını ve su çevriminin işleyişinin değiştirilmemesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Beekman, G. B. (2002), "Social Change and Water Resource Planning and Development", *Water Resources Development*, Vol. 18, No. 1.

Beveridge, M. (2006), *Proposing a Water Ethic: A Comparative Analysis of Water for Life: Alberta's Strategy for Sustainability*, A Thesis Presented to the University of Waterloo in Fulfilment of the Thesis Requirement for the Degree of Master of Environmental Studies in Environment and Resource Studies, Waterloo.

Bowler, P. J. (2001), *Doğanın Öyküsü* (I. Cilt) (Edit. Savaş Mater; Çev. Meltem Mater), İzdüşüm Yayınları, İstanbul.

Demircan, S. (Mayıs- Haziran 2007), "Kutsal Su", *Yeşiliz*, Sayı: 3.

Des Jardins, J. R. (2006), *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş* (Çev. Ruşen Keleş), İmge Kitabevi, Ankara.

Denkel, A. (1998), *İlkçağ'da Doğa Felsefesi*, Özne Yayınları, İstanbul.

Doğal Hayat, *Suyun Hafızası Var*, <http://dogalhayat.com.tr/belgeler/SuyunHafizasi.doc>, (Erişim Tarihi: 15.06.2007).

Ekşigil, A. (Aralık 1994- Ocak 1995), “Doğa Hakları ve Hukuk”, *Birikim*, S. 68- 69.

Emmenegger, S.; Tschentscher, A. (1994). “Taking Nature’s Rights Seriously: The Long Way to Biocentrism in Environmental Law”, *Georgetown International Environmental Law Review*, Vol. VI, Issue 3.

Emoto, M. (2005), *Suyun Gizli Mesajı* (Çev. Y. Hancıoğlu), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

Ertan, B. (1997), “Cansız Varlıkların Hakları Olabilir mi? En Azından Tartışabilir miyiz?”, *Birikim*, S. 102.

Eventov, V. L.; Andrianova, M. Yu; Sepp, O. N.; Korotkova, O. V. (2006), “Use of Information Prosperities of Biological Liquids for Correction of Development of Living Organisms”, *Biomedical Engineering*, Vol. 40, No. 6.

Giwelb, D. C. L. (2003), *A Storm in a Box*, A Thesis Submitted to Parsons School of Design, A Division of New School University, New York.

Klawitter, S.; Qazzaz, H. (2005), “Water as a Human Right: The Understanding of Water in the Arab Countries of the Middle East”, *Water Resources Development*, Vol. 21, No. 2.

Örs, Y. (1997), “Etik Açısından Doğal Çevremiz”, *İnsan Çevre Toplum* (Yayıma Hazırlayan R. Keleş), İmge Kitabevi, Ankara.

Rolston III, H. (1992), “Challenges in Environmental Ethics”, *The Environment in Question: Ethics and Global Issues* (Edit. D. E. Cooper, J. A. Palmer), Routledge, London.

Scanlon, J.; Cassar, A.; Nemes, N. (2004), *Water as a Human Rights*, IUCN- The World Conservation Union.

Sterling, S. (1992). “Rethinking Resources”, *The Environment in Question: Ethics and Global Issues* (Edit. D. E. Cooper, J. A. Palmer), Routledge, London.

Stone, C. D. (1972), "Should Trees Have Standing?- Toward Legal Rights for Natural Objects", *Southern California Law Review*, Vol. 45.

Şahin, Ü.; Özdemir, E. (2003), "Vandana Shiva ile Söyleşi: Küreselleşme Karşı Ekoloji ve Yaşayan Demokrasi" (Çev. N. Ertekin), *Üç Ekoloji*, Yeşil Politika ve Özgürlükçü Düşünce Seçkisi I.

Toprak Karaman, Z. (1998), *Çevre Yönetimi ve Politikası*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.

Yahyaoğlu, R.; Kuzanlı, M. A. (2007), *Suyun İyileştirici Gücü*, Mozaik Yayınları, İstanbul.